

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΙΣΗΓΗΤΗ 1ο ΜΑΘΗΜΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΕΣΔΔΑ / ΤΜΗΜΑ ΟΕΥ / ΕΚΠ. ΣΕΙΡΑ ΚΣΤ'

Δρ Σαράντης Κουγιού

28/4/2020

Θεματικές Ενότητες 1ης εισήγησης

1. Ορισμός και σκοποί της εξωτερικής πολιτικής
2. Η φύση του διεθνούς συστήματος.
3. Δομή και δρώντες στο διεθνές σύστημα.
4. Ο ρόλος της ισχύος στο διεθνές σύστημα: ΗΠΑ, Ελλάδα, Τουρκία.
5. Το διεθνές σύστημα μετά το 1990 μονοπολισμός, διπολισμός, πολυπολισμός και εξωτερική πολιτική: εξισορρόπηση, σύμπραξη.
6. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας: τα γεγονότα και οι προτιμήσεις στην εξωτερική πολιτική των εμπλεκομένων στα Βαλκάνια.
7. ΝΑΤΟ, ΗΠΑ, Κοσοβο.

Εξωτερική πολιτική

Ορισμός

Σκοποί

Εργαλεία

Ορισμός εξωτερικής πολιτικής

- Η εξωτερική πολιτική είναι οι επίσημες εξωτερικές σχέσεις που αναπτύσσονται με άλλα κράτη ή άλλους διεθνείς δρώντες.
- Εξωτερική: ο κόσμος είναι χωρισμένος σε διαφορετικές συλλογικότητες.
- Επίσημες εξωτερικές σχέσεις: από τις κρατικές υπηρεσίες.
- Με διεθνείς δρώντες: Κράτη, διεθνείς οργανισμούς ή άλλους

Σκοποί της εξωτερικής πολιτικής

- Εδαφική ακεραιότητα
- Διατήρηση και προβολή εθνικής ταυτότητας
- Προστασία των κρατικών ή εθνικών συμφερόντων διεθνώς
- Διατήρηση σταθερότητας, συμβολή στη διεθνή τάξη
- Οικονομική ανάπτυξη και ευημερία του Λαού
- Προστασία παγκοσμίων κοινών αγαθών

Τα επίπεδα ανάλυσης στην εξωτερική πολιτική

- 1. Άτομο-ηγέτης
 - 2. Κράτος
 - 3. Διεθνές σύστημα
- Διαμορφώνουν τις πολιτικές του κράτους
- Το πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής

Εργαλεία εξωτερικής πολιτικής

- Ένοπλες δυνάμεις
- Διεθνείς οικονομικές σχέσεις, εμπόριο, επενδύσεις
- Κουλτούρα και πολιτιστική διπλωματία
- Διεθνείς θεσμοί και Διεθνείς οργανισμοί [;] συζήτηση

Το διεθνές σύστημα και η κατανομή της ισχύος

Θεώρηση του κράτους

- Ιστορικό ορόσημο για την εγκαθίδρυση του σύγχρονου κράτους είναι η ειρήνη της Βεστφαλίας (1648).
- Είχε προηγηθεί η ειρήνη του Augsburg (1555) “Cuius regio, eius religio”.
- Το εδαφικά κυρίαρχο κράτος επικράτησε ιστορικά έναντι άλλων μορφών συλλογικής οργάνωσης.
- Οι ηγεμόνες ασκούσαν αποκλειστικά & αποτελεσματικά την εξουσία τους σε ορισμένη επικράτεια, φορολογούσαν, έκοβαν νόμισμα, αναγνώριζαν περιουσιακά δικαιώματα και έγινε δυνατή η οικονομική και εμπορική δραστηριότητα.
- Ήταν έτσι δομημένο εσωτερικά, ώστε να επεκτείνει την ισχύ του στο εξωτερικό.

Κρατική κυριαρχία 1

- Μία θεμελιώδης αρχή οργάνωσης του διεθνούς συστήματος.
- Εσωτερική κυριαρχία.
- Εξωτερική κυριαρχία.
- Νομική ισότητα κρατών.
- Αρχή της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλου κράτους.
 - Με ποιο τρόπο παραβιάζεται:
 - Εξαναγκασμός με απειλή κυρώσεων
 - Επιβολή, αδυναμία αντίδρασης

Χειροτερεύουν τη θέση του
εξαναγκαζόμενου κράτους

Κρατική κυριαρχία 2

4 έννοιες της κρατικής κυριαρχίας κατά Krasner (1999):

1. Η «διεθνής νομική κυριαρχία»: αμοιβαία αναγνώριση μεταξύ ανεξάρτητων κρατών.
2. Η «βεστφαλιανή κυριαρχία»: αποκλεισμός εξωτερικών δρώντων από τις δομές εξουσίας που υπάρχουν εντός της επικράτειας ενός κράτους.
3. Η «εσωτερική κυριαρχία»: τυπική οργάνωση της εξουσίας εντός του κράτους και αποτελεσματικός έλεγχος της επικράτειας του.
4. Η «κυριαρχία της αλληλεξάρτησης»: Τα κράτη μπορούν να ρυθμίζουν τις διασυνοριακές ροές πληροφοριών, ιδεών, αγαθών, ανθρώπων ή κεφαλαίου.

Κρατική κυριαρχία 3

- Αυτές οι τέσσερις έννοιες της κυριαρχίας συνυπάρχουν και μπορεί μία ή κάποιες από αυτές να παραβιάζεται σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι παραβιάζονται όλες.
- Η βεστφαλιανή κυριαρχία μπορεί να παραβιαστεί:
 - με πρόσκληση,
 - με επέμβαση,
- Η αυτονομία ενός κράτους μπορεί να «παραβιαστεί» εθελοντικά, με την αυτόβουλη συμμετοχή του σε «συμβάσεις» (conventions) π.χ. προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων (χωρίς αμοιβαιότητα) ή «διεθνείς συμφωνίες» (contracts) μεταξύ κρατών ή κρατών και διεθνών οργανισμών (με αμοιβαιότητα στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων).
- Μπορούν να παραβιάζουν ή να μην παραβιάζουν την βεστφαλιανή κυριαρχία, ανάλογα με τον αν δημιουργούν νομικές υποχρεώσεις στο εσωτερικό ενός κράτους. Βλ. ΕΕ.

Το διεθνές σύστημα

- Το διεθνές σύστημα είναι το περιβάλλον εντός του οποίου λειτουργούν τα κράτη και υλοποιούν την εξωτερική πολιτική τους.
- Σύστημα = τακτική αλληλεπίδραση των κρατών με περιορισμούς.
- Βασική διαφορά από το εσωτερικό περιβάλλον: η διεθνής αναρχία.
- Δεν υπάρχει εξουσία υπεράνω των κρατών που να τα κυβερνά όπως γίνεται στο εσωτερικό των κρατών για τους πολίτες.

Διεθνής αναρχία → κρατική κυριαρχία → διεθνής τάξη

- Η κρατική κυριαρχία διαμορφώνει τη διεθνή τάξη & προσδιορίζει τη συμπεριφορά των κρατών στην εξωτερική πολιτική τους.
- Περιορίζει τον πόλεμο.
- Επιδιώκεται η ισορροπία.
- Ιστορικά παραδείγματα μηχανισμών διατήρησης της διεθνούς τάξης:
 - Ισορροπία της ισχύος*
 - Συνασπισμός μεγάλων δυνάμεων
 - Ηγεμονία ή αυτοκρατορία

*Ο Haas (1953: 447-455) διακρίνει οκτώ νοήματα της ισορροπίας της ισχύος: (1) την υπάρχουσα κατανομή της ισχύος, (2) ισορροπία (balance) με την έννοια του “equilibrium” δηλαδή της ίσης κατανομής, (3) ηγεμονία, (4) σταθερότητα και ειρήνη, (5) αστάθεια και πόλεμος, (6) πολιτική ισχύος γενικά (power politics), (7) οικουμενικός νόμος της ιστορίας, (8) σύστημα και οδηγός στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής.

Σταθερότητα στο διεθνές σύστημα

Οι Niu et al. (1989: 61, 63-4) διακρίνουν μεταξύ δύο βασικών εννοιών της σταθερότητας:

- (α) Της συστημικής σταθερότητας, που σημαίνει ότι κανένα κράτος ή συνασπισμός κρατών (coalition) δεν θα εξαλειφθεί από το σύστημα από κάποιο άλλο κράτος ή συνασπισμό κρατών.
- (β) Της σταθερότητας στην κατανομή των πόρων, που σημαίνει ότι κανένα κράτος (ή συνασπισμός κρατών) δεν έχει το κίνητρο ή τα μέσα να μεταβάλλει την δεδομένη κατανομή των πόρων μεταξύ των κρατών.

Η δομή του διεθνούς συστήματος κατά Waltz

1. Οργανωτική αρχή της αναρχίας (ή της ιεραρχίας).
2. Λειτουργίες των μονάδων του συστήματος, των κρατών.
3. Κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών
 - Μονοπολικό σύστημα
 - Διπολικό
 - Πολυπολικό

Δομή: κατανομή της ισχύος

- Διπολικό σύστημα
 - Μονοπολικό σύστημα
 - Πολυπολικό σύστημα
 - Συνδυασμός μονοπολικού και πολυπολικού συστήματος
- } Ποιο είναι πιο σταθερό;?

Ο ρόλος της ισχύος στις διεθνείς σχέσεις

Θουκυδίδης:

«Ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του το επιβάλλει η αδυναμία του».

Συζήτηση

Ορισμός της ισχύος

1. Η ισχύς ως πόρος: Στρατιωτική ισχύς, οικονομική ισχύς και πλούτος. Η επικράτεια και η γεωγραφία, οι πρώτες ύλες και οι παραγωγικές δυνατότητες, ο πληθυσμός, η τεχνογνωσία και το επίπεδο της διαθέσιμης τεχνολογίας, η βιομηχανία, είναι οι πόροι που έχει στη διάθεση του ένα κράτος.
2. Η ισχύς ως αποτέλεσμα σε μία σχέση (Dahl): «ο Α έχει ισχύ πάνω στον Β στο βαθμό που μπορεί να κάνει τον Β να κάνει κάτι που αλλιώς δεν θα έκανε».
 1. Διασύνδεση Α και Β,
 2. χρόνος μεταξύ δράσης και αντίδρασης (*lag*),
 3. αριθμός κρατών που μπορεί να επηρεάσει ο Α (*domain*),
 4. θέματα στα οποία μπορούν να επηρεαστούν (*scope*),
 5. Η πιθανότητα να είναι η ισχύς αποτελεσματική (*weight*).

Το παράδοξο της μη πραγματοποιήσιμης ισχύος

Για να έχει αποτέλεσμα η ισχύς εξαρτάται:

1. Από την μετατρεψιμότητα της δηλ. να μετατραπεί ο πόρος, η δυνητική ισχύς, π.χ. οικονομική, σε στρατιωτική ισχύ για αποτελεσματικό καταναγκασμό.
Η μετατροπή του πόρου σε δυνατότητα για επιβολή ενός αποτελέσματος.
2. Οι δυνατότητες (*capabilities*) ενός δρώντα εξαρτώνται από το «ειδικό πλαίσιο πολιτικής» (*policy contingency framework*), εντός του οποίου ασκείται κάθε φορά η ισχύς.
3. Ένας πόρος ισχύος, δεν είναι εξίσου χρήσιμος σε κάθε «ειδικό πλαίσιο πολιτικής».

Η ισχύς στη διαπραγμάτευση θεμάτων στην εξωτερική πολιτική

1. «Διασύνδεση θεμάτων για λόγους διαπραγματευτικής τακτικής» → αύξηση διαπραγματευτικής ισχύος
2. «Κατακερματισμένη διασύνδεση» θεμάτων → «συμφωνίες πακέτο»
3. «Ουσιαστική διασύνδεση» → με βάση γενικά αποδεκτή γνώση, π.χ. πετρέλαιο>βενζίνη

Δομική ισχύς

- Η διαμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των κρατών, κάνει δυνατή και την έμμεση άσκηση της ισχύος (δομική και ήπια ισχύς κατά Nye).
- Η δομική ισχύς (Strange) δεν είναι ενιαία, αλλά αποτελείται από τέσσερις επιμέρους, και διαπλεκόμενες, δομές:
 - (1) Της ασφάλειας,
 - (2) της παραγωγής,
 - (3) της χρηματοπιστωτικής δομής και
 - (4) της γνώσης.
- Τα ισχυρά κράτη επιδιώκουν να ελέγχουν ή να επηρεάζουν αυτές τις τέσσερις πτυχές της δομικής ισχύος, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν τις συνθήκες ύπαρξης και δράσης των υπολοίπων κρατών και έμμεσα τις διαθέσιμες επιλογές τους, χωρίς να ασκούν άμεσο καταναγκασμό.
- Οι τέσσερις αυτές πτυχές της δομικής ισχύος αφορούν την ικανότητα να αποφασίζει ένα ισχυρό κράτος (ηγεμόνας) για τις τέσσερις βασικές κοινωνικές ανάγκες στην παγκόσμια οικονομία.

Συζήτηση

- Η ισορροπία της ισχύος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας

Το διεθνές σύστημα μετά το 1990
Το περιφερειακό υποσύστημα των Βαλκανίων
Τα γεγονότα της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας

Το διεθνές σύστημα μετά το 1990

- «Επαναστάσεις των εθνών» ενάντια στα κομμουνιστικά καθεστώτα (Ιούνιος 1989)
- Κατάρρευση του τείχους του Βερολίνου (Νοέμβριος 1989)
- Κατάρρευση του Ανατολικού Μπλοκ και της ΕΣΣΔ (έπαψε να υφίσταται τυπικά 12.1991).
- Διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας (1.7.1991).
- Ενοποίηση της Γερμανίας (Οκτώβριος 1990)
- Ανεξαρτησίες νέων κρατών, εθνοτικές συγκρούσεις, μειονότητες, ανθρώπινα δικαιώματα.
- Εξάλειψη αντίπαλων ιδεολογιών, επικράτηση φιλελευθερισμού, δημοκρατίας, ελεύθερης αγοράς.
- Μείωση ή εξάλειψη του ρόλου των «αδεσμεύτων» κρατών*.
- Άνοδος των διεθνών οργανισμών και της συνεργασίας.
- ΕΚ→ΕΕ, Συνθήκη ΕΕ, 3 πυλώνες: ΕΚ, ΚΕΠΠΑ, ΔΕΥ (ΣΕΕ 7.2.1992).
- Νέος ρόλος του NATO: New Alliance Strategic Concept, Νοέμβριος 1991 κ.ο.κ.

Πηγή NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

*Το κίνημα των αδεσμεύτων / Non-Aligned Movement, είχε φτάσει 120 κράτη-μέλη (από Λατινική Αμερική, Μέση Ανατολή, Ασία). Ιδρύθηκε το 1961 στο Βελιγράδι και βασικοί συντελεστές για την δημιουργία του ήταν ο Τίτο, ο Νεχρού (Ινδία), ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος Γ' και ο Νάσερ (Αίγυπτος). Με τη διακήρυξη της Αβάνας (1978) σκοπός του ήταν να διασφαλίσει «την εθνική ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα και την ασφάλεια των αδέσμευτων χωρών στον αγώνα τους ενάντια στον ιμπεριαλισμό, την αποικιοκρατία, το ρατσισμό και όλες τις μορφές ξένης επιθετικότητας, κατοχής, κυριαρχίας, ανάμειξης ή ηγεμονίας, καθώς και εναντίον των μεγάλων δυνάμεων και των συνασπισμών ισχύος»

Η διαμόρφωση της περιφέρειας της Ελλάδας:

Η Βαλκανική κρίση-διάλυση της Γιουγκοσλαβίας 1991

- 1η φάση: Ιούνιος 1991-Ιανουάριος 1992, ΕΚ/ΕΕ διαχειρίστηκε την κρίση και προσπάθησε για έναν πολιτικό συμβιβασμό με την κάλυψη της ΟΑΣΕ έως 9/1991 και μετά και του ΟΗΕ.
- 2η φάση: Ιανουάριος 1992-Απρίλιος 1994, η ΕΕ με τον ΟΗΕ υποστηρίζουν τη «διάσκεψη για τη Γιουγκοσλαβία» και συνδιαχειρίζονται την κρίση.
- 3η φάση: Απρίλιος 1994-Αύγουστος 1995, η ομάδα επαφής, συμμετέχει η Ρωσία και οι ΗΠΑ, επιβολή της ειρήνης.

Το πρελούδιο της Γιουγκοσλαβικής κρίσης

- Το 1987 ο Μιλόσεβιτς έλεγξε το Κ.Κ. Σερβίας, 23.3.1989 η βουλή του Κ. (Σέρβοι και Μαυροβούνιοι αντιπρόσωποι) δέχτηκε την αναθεώρηση του σερβικού συντάγματος-κατάργηση αυτονομίας Κ.
- Από το καλοκαίρι του 1989 φαίνεται ότι έρχεται κρίση.
- Σλοβενία: Φθινόπωρο 1989 συνταγματική αναθεώρηση του συντάγματος της ομόσπονδης δημοκρατίας για δικαίωμα μονομερούς απόσχισης, δικαίωμα κατάστασης εκτάκτου ανάγκης και δικαίωμα να ελέγχει την κίνηση στρατευμάτων.

Η Γιουγκοσλαβική κρίση ξεκινά

- Το χειμώνα του 1990 η ένταση μεταξύ Σλοβένων και Σέρβων κλιμακώνεται. Οκτώβριο 1990 η Σλοβενία ακυρώνει 3ο ομοσπονδιακούς νομούς.
- 23.12.1990 δημοψήφισμα στη Σλοβενία, συντριπτικά υπέρ της ανεξαρτησίας.
- 2.1991 οι Σέρβοι της Κράινα κηρύσσουν την ανεξαρτησία τους από την Κροατία και την ένωση με τη Σερβία.
- 3.1990 κατάσταση εκτάκτου ανάγκης στο Κοσσυφοπέδιο, οι Αλβανοί θέλουν να αποσχιστούν από Σερβία.
- 5.1991 δημοψήφισμα Κροατίας για ανεξαρτησία συντριπτικά υπέρ.
- ΕΚ απειλεί να αναστείλει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τη Γιουγκοσλαβία και το β' χρηματοδοτικό πρωτόκολλο. Έκκληση να διατηρηθεί η ενότητα της Ομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας. Υποστήριξη σε χαλαρή Γ. συνομοσπονδία (5.91), μεταρρυθμίσεις ΠΘ/Γ. Αντε Μάρκοβιτς.

Η αρχή των πολέμων

- 6.6.1991 η Βόρειος Μακεδονία και η Βοσνία–Ερζεγοβίνη υπέβαλλαν μία συμβιβαστική πρόταση μεταξύ ομοσπονδίας και συνομοσπονδίας.
- 15.6.1991 Κροατία & Σλοβενία (Κρ&Σλ.) διακηρύσσουν την απόφαση τους για ανεξαρτησία.
- ΟΑΣΕ Βερολίνο 20.6.'91 «δημοκρατική και ενωμένη [ακέραια] Γ.». Οι ΗΠΑ δεν ενθαρρύνουν την μονομερή ανεξαρτησία Κρ&Σλ.
ΕΚ/ΕΕ (Λουξεμβούργο) αποφασίζει να μην αναγνωρίσει μονομερείς ανακηρύξεις ανεξαρτησίας.
- 25.6.1991 Κρ&Σλ. κηρύσσουν επίσημα ανεξαρτησία.
- 26.6.1991 Ο Ομοσπονδιακός στρατός επεμβαίνει, ο πόλεμος ξεκινά.

Μαυροβούνιο & Βόρειος Μακεδονία

- 8.9.1991 Η Βόρειος Μακεδονία κάνει δημοψήφισμα για ανεξαρτησία.
- 25.9.1991 Η Βόρειος Μακεδονία κηρύσσει την ανεξαρτησία της.
- Η Σερβία αποδέχεται, ελπίζει σε καλές σχέσεις και επιρροή της και ανάσχεση της Βουλγαρίας.
- Το Μαυροβούνιο έκανε δημοψήφισμα και αποφασίστηκε να παραμείνει σε γιουγκοσλαβική ομοσπονδία με τη Σερβία.
 - 2003 πιο χαλαρή ένωση Σερβίας-Μαυροβουνίου
 - 2006 ανεξαρτησία Μαυροβουνίου με οριακή επικράτηση της στο δημοψήφισμα 55,5%.

Ποιοι πολέμησαν με ποιους

1. Σλοβενία με Ομοσπονδιακό Στρατό/Σερβία 26.6-8.7.91.
2. Κροατία με Ομοσπονδιακό Στρατό/Σερβία από 7.1991. (ΕΚ/ΕΕ, ΟΑΣΕ)
3. 1.1992-4.1994 Συγκρούσεις στο έδαφος της Κροατίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (Β/Ε), δημοψήφισμα για ανεξαρτησία 1.3.92 (ΕΕ και ΟΗΕ).
 - Σέρβοι Vs Κροάτες & Vs Μουσουλμάνοι
 - Κροάτες Vs Μουσουλμάνοι (από Μάρτιο 1992)
4. 4.1994-11.1995 Συγκρούσεις στο έδαφος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (ΕΕ/ΟΗΕ/NATO).
 - Σέρβοι Vs Κροάτες & Vs Μουσουλμάνοι

Δράση ΕΚ/ΕΕ και ΗΠΑ

- Η δράση της ΕΚ/ΕΕ ήταν μεσολαβητική με τη «συνδιάσκεψη για τη Γ.»
- Χρησιμοποίησε 2 τρόπους εξαναγκασμού: την απειλή και επιβολή οικονομικών κυρώσεων και την απειλή να προβεί σε αναγνωρίσεις ανεξαρτησίας.
- Αντίφαση ΕΕ: Σκοπός η διατήρηση της Γ. Αλλά αναγνώρισε ανεξαρτησίες.
- 7.4.1992 ΕΕ και ΗΠΑ αναγνωρίζουν Κρ&Σλ και Β/Ε – Η Γερμανία είχε αναγνωρίσει Κρ&Σλ. από 23.12.1991.
- Δύσκολη η διάκριση μεταξύ peace-keeping, peace-building, peace-enforcing.

Μονομερείς ενέργειες Κ-Μ/ΕΕ

- Αναγνώριση Κρ&Σλ. από **Γερμανία** (23.12.1991).
- Επίσκεψη Μιτεράν στο Σεράγεβο (28/6/1992). Άνοιξε το υπό σερβικό έλεγχο αεροδρόμιο για παράδοση ανθρωπιστικής βοήθειας, εμπλοκή του ΟΗΕ+ΕΕ στην κρίση, διασφάλισε σημαντικό ρόλο Γαλλίας, καθυστέρησε την εμπλοκή του ΝΑΤΟ.
- Διαφωνία Ελλάδας για την αναγνώριση της Βορείου Μακεδονίας με την τότε ονομασία της. Μετά το 1992 ο ΟΗΕ αναγνώρισε υπό όρους και η ΕΕ σύναψε διπλωματικές σχέσεις με την επιφύλαξη ονομασίας και σημαίας-συμβόλων, λόγω ελληνικών παραπόνων.

Η γερμανική αναγνώριση Κρ&Σλ.

- Ιούνιος 1991 Γερμανοί βουλευτές ζητούν αναγνώριση (25.6.91 Κρ&Σλ. κηρύσσουν ανεξαρτησία τους)
- Ιούλιος 1991 πρώτες δηλώσεις Κολ και Γκένσερ για δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και καταδίκη ενεργειών του Γιουγκοσλαβικού Ομοσπονδιακού Στρατού, από 26.6.91 συγκρούσεις σε Κρ&Σλ.
- Γκένσερ (1.7.'91): αυτοδιάθεση, κατάπαυση εχθροπραξιών, απειλή για μονομερή αναγνώριση για να πιέσει Σερβία.
- 8.7.'91 Κρ&Σλ. αναστέλλουν για 3 μήνες ανεξαρτησία για να συζητήσουν για τη διαδοχή της Σοσ. Ομ. Δημ. Γιουγκ.
- Η Γαλλία διαφωνούσε έντονα στην αναγνώριση ανεξαρτησίας Κρ&Σλ τον Ιούλιο, τον 9.'91 όμως αρχίζει να αποδέχεται τα τετελεσμένα.
- 10.1991 ΕΚ/ΕΕ δέχεται ότι η Γ. δεν υπάρχει πια,
- ΗΒ & Γαλλία θέλουν γενική συμφωνία για τα διάδοχα κράτη και αναγνώριση μετά τη 2μηνη διαπραγμάτευση.
- Αναγνώριση κ-μ ΕΕ στις 15.1.1992 υπό όρους: Γνωμοδότηση Επιτρ. Badinter.
- Η Γερμανία αναγνωρίζει νωρίτερα στις 23.12.1991.

Αίτια των γερμανικών επιλογών /1

- Η Γερμανία μεταπολεμικά επιδίωκε:
 - πολυμερείς δράσεις μέσω διεθνών οργανισμών,
 - εθνικές επιλογές στη βάση διεθνούς δικαίου και νορμών,
 - σταθερότητα,
 - αποχή από τη βία.
- Alleingang [μοναχικός δρόμος], γιατί τον επέλεξε η Γερμανία;
 - Ιστορικοί δεσμοί με Κροατία;
 - αύξηση οικονομικής ισχύος;
 - αύξηση πολιτικής επιρροής στην ανατολική Ευρώπη;

Αίτια των γερμανικών επιλογών /2

- Εσωτερικές πιέσεις:
 - κοινή γνώμη (μικρή επίδραση),
 - κροατικό λόμπι (470 χιλ. μετανάστες),
 - Καθολική Γερμ. Εκκλησία, επιρροή στους χριστιανοδημοκράτες, αλληλεγγύη σε καθολικά έθνη,
 - ΜΜΕ, από 3.91 δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, ευθύνες Σέρβων,
 - πολιτικά κόμματα: αντιπολίτευση SPD 5.1991 υπέρ ανεξαρτησίας, μερίδα των CDU, CSU άρχισε να υποστηρίζει ανεξαρτησία και οι Αριστεροί. Από τον 7.91 και το FDP.
- Κολ και Γκένσερ αντιστάθηκαν στις εσωτερικές πιέσεις από 7-12.1991 λόγω της συλλογικής απόφασης της ΕΚ/ΕΕ για δημοκρατική και ενωμένη Γ.

Αίτια των γερμανικών επιλογών /3

- Η διαπραγμάτευση για τη συνθήκη του Μάαστριχτ είχε ολοκληρωθεί (τελική υπογραφή 7.2.1992).
- Η Γερμανία είχε επιτύχει μία συμφωνία στην ΕΕ ότι θα αναγνώριζε Κρ&Σλ. στις 15.1.1992 με προϋποθέσεις.
- Ο Κολ είχε υποσχεθεί στο κόμμα του δημοσίως ότι θα αναγνωρίσει Κρ&Σλ. έως τα Χριστούγεννα.
- Η αναγνώριση της Κροατίας θα έπρεπε να γίνει πριν η Επιτροπή Badinter* εξέδιδε γνώμη, που μάλλον θα ήταν αρνητική
 - ❖ * Υποστήριζε **νομικά** τη συνδιάσκεψη για τη Γιουγκοσλαβία, 5 νομικοί (GER/FR/IT/ESP/BEL).
 - ❖ Σλοβενία: θετική γνώμη για αναγνώριση.
 - ❖ Κροατία: αρνητική γνώμη επειδή το σύνταγμα της δεν προστάτευε ρητά τις μειονότητες. Τελικά η Κροατία αναγνωρίστηκε κατόπιν επιστολής του Κροάτη Προέδρου ότι αυτό θα διορθωθεί.

Ζητούμενο: Η σταθερότητα

- Αποφυγή απρόβλεπτων καταστάσεων στα Βαλκάνια.
- Κρίση μετάβασης Βαλκανικών κρατών από κομμουνιστικά καθεστώτα σε δημοκρατίες, σε ελεύθερη αγορά, σε μία νέα ταυτότητα.
- Ανησυχίες Ελλάδας από δραστηριοποίηση Τουρκίας στα Βαλκάνια.
- Θα ευθυγραμμιστούν τα βαλκανικά κράτη σε ένα μπλοκ σταθερότητας;
- Η σύνδεση της περιοχής των Βαλκανίων με το στρατηγικό ανταγωνισμό της περιόδου:
 - Τα Βαλκάνια είχαν δευτερεύουσα σημασία για την Ευρώπη.
 - Οι ευρωπαϊκές ισορροπίες κρίνονταν στις ευρω-ατλαντικές σχέσεις.
 - Τα Βαλκάνια ήταν buffer area με εξισορροπημένες εξωτερικές επιρροές.

Κίνδυνος διάχυσης της κρίσης

- Περιφερειακή σύγκρουση, πιθανά σενάρια:
 - Εμπλοκή Ουγγαρίας στην αυτόνομη περιοχή της Βοϊβοντίνας.
 - Αλβανία στο Κόσοβο.
 - Αλβανία και Βουλγαρία στη Βόρειο Μακεδονία.
- Διεθνής παρέμβαση, θα παράγει σταθερότητα ή αστάθεια;
 - Στρατιωτικά μέσα
 - Επιβολή εμπάργκο όπλων
 - Αναγνώρισεις ανεξαρτησιών
 - Διεθνής ναυτικός αποκλεισμός Αδριατικής Θάλασσας
 - Ανάπτυξη κυανόκρανων του ΟΗΕ, αρχικά στην Κράινα φθινόπωρο 1991
 - Κυρώσεις κατά Σερβίας (πολιτικές, αθλητικές, οικονομικές)
 - Επιβολή “No fly zone” στη Βοσνία

Αρχικές θέσεις ΕΕ & GR για τα Βαλκάνια

- Η Ελλάδα ήταν υπέρ της σταθερότητας και του απαραβίαστου των συνόρων.
- Ηρεμία στα βόρεια σύνορα για αντιμετώπιση Τουρκίας.
- Η ΕΚ αποθάρρυνε μονομερείς ανεξαρτησίες στη Γιουγκοσλαβία (Γ.).
- Πρωτοβουλίες ΕΚ για πρόληψη συγκρούσεων σε μία «δημοκρατική και ενιαία Γ.»
- ΕΚ/ΕΕ: Η μετάβαση σε νέες ανεξαρτησίες δεν θα γίνονταν ειρηνικά αν δεν γίνονταν με συναίνεση των εμπλεκομένων.
- ΗΠΑ συμφωνούσαν με ΕΚ/ΕΕ, ήταν απασχολημένες στον Περσικό Κόλπο. Ο α' πόλεμος έγινε 2.8.1990-28.2.1991, Πρόεδρος (1989-1993) George H. W. Bush.
- Όλοι επιθυμούσαν τον περιορισμό της κρίσης στα όρια της Γ.

Μετά τον Μάρτιο 1992

- Επικράτησε η πολιτική των αναγνωρίσεων των ανεξαρτησιών.
- ΕΚ/ΕΕ και ΗΠΑ συμφωνούσαν επειδή η πραγματικότητα ήταν ότι η Γ. είχε διαλυθεί.
- Εθνικιστική πόλωση στην Β/Ε, 2 έτη πόλεμος Σ-Κ-Μ από 3.1992.
- ΕΕ και ΗΠΑ ήθελαν περιορισμό της κρίσης στη Γ. για αυτό:
 - Άρνηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για Αλβανούς στο Κοσσυφοπέδιο & στο Τέτοβο-Βόρεια Μακεδονία.
 - Στήριξη της εσωτερικής συνοχής της Βόρειας Μακεδονίας και της ασφάλειας της.
 - Αλβανικό: αυτονομία και μειονοτικά δικαιώματα, αλλά όχι αλλαγή συνόρων.
- Κοινή δήλωση ΕΚ/ΕΕ και ΗΠΑ 10.3.1992 για συντονισμό πολιτικής τους και στήριξη ΟΗΕ συνεργασία με ΕΚ/ΕΕ για λύση.

Δικαίωμα αυτοδιάθεσης

- Τα ομόσπονδα κρατίδια είχαν δικαίωμα αυτοδιάθεσης.
- Έρώτημα Σέρβων: Οι σερβικές μειονότητες σε κάθε ομόσπονδο κρατίδιο έχουν δικαίωμα αυτοδιάθεσης; Στην κροατική Κράινα, στην B/E;
- Η Επιτροπή Badinter απάντησε στους Σέρβους ότι καμία αλλαγή υπαρχόντων συνόρων δεν μπορεί να γίνει δεκτή χωρίς συμφωνία όλων των μερών.
- Οι Σέρβοι επιτυγχάνουν τους στρατιωτικούς στόχους τους και στην Κροατία και στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και συνδέουν Κράινα-Σερβία-σερβικά εδάφη στην B/E.
- Οι Μουσουλμάνοι επιδιώκουν την εμπλοκή ξένων δυνάμεων για ανατροπή των τετελεσμένων (εδαφικών απωλειών).
- Οι Κροάτες της B/E με τη συνδρομή τακτικού κροατικού στρατού επιδιώκουν κατάληψη εδαφών στην B/E.

Η στάση των ΗΠΑ μετά το 1993

- Επί Bush Senior δεν υπήρξε ουσιαστική παρέμβαση στον πόλεμο στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.
- Από Ιανουάριο 1993 ανέλαβε Πρόεδρος (1993-2001) ο Μπιλ Κλίντον.
- Οι ΗΠΑ το 1993 ήθελαν να πιέσουν τους Σέρβους της Βοσνίας ακόμα και απειλώντας με αεροπορικούς βομβαρδισμούς.
- Το US/Πεντάγωνο ήταν πιο διστακτικό.
- Διάσκεψη Αθήνας (5.1993) γαλλική πρόταση για 6 ασφαλείς περιοχές, πρόγραμμα κοινής δράσης και ανάλογη απόφαση ΣΑ/ΟΗΕ.
- Η σφαγή στην αγορά Markale του Σεράγεβο (2.1994). Ο ΟΗΕ/Γ.Γ. Γκάλι ζήτησε από το ΝΑΤΟ βομβαρδισμούς των σερβοβοσνιακών δυνάμεων. Το ΝΑΤΟ κτύπησε θέσεις πυροβολικού τους που υπέδειξε η UNPROFOR.
- 3.1994 Λήξη διαμάχης Κροατών-Μουσουλμάνων (συμφωνία της Ουάσιγκτον).
- 5.1995 η Κροατία επανακαταλαμβάνει την Κράινα-περιοχή Οκουσάνι (Δυτική Σλαβονία) “operation Flash”.

Προς τη λύση

- Οι ΗΠΑ και ο Κλίντον θα προσπαθήσουν να επιβάλλουν την ειρήνη.
- Η ΕΕ δεν θέλει στρατιωτική εμπλοκή.
- Η διεθνής παρέμβαση προσανατολίζεται στην παύση των εχθροπραξιών και όχι στην ανατροπή των τετελεσμένων σερβικών εδαφικών κατακτήσεων στη Β/Ε.
- Ίδρυση Κροατο-Μουσουλμανικής Ομοσπονδίας μετά τη συμφωνία της Ουάσιγκτον (3.1994).
- Οι Σερβοβόσνιοι προσκλήθηκαν να συμμετέχουν, έθεσαν ως προϋποθέσεις την κατοχύρωση εδαφικής συνέχειας των περιοχών τους και συνταγματικές προβλέψεις-διζωνική ομοσπονδία.
- Η Σερβία θέλει άρση των κυρώσεων, οι Σερβοβόσνιοι πιέζονται να συμφωνήσουν.
- Η Ρωσία επίσης επιδιώκει την άρση των κυρώσεων στη Σερβία.
- Συζητείται ότι το εμπάργκο όπλων θα αρθεί για τους Μουσουλμάνους.
- Τελικά απομονώνονται και οι εξτρεμιστές των Μουσουλμάνων που ήθελαν απελευθερωτικό πόλεμο για τα εδάφη που είχαν χάσει.

Η στρατιωτική πίεση για τη λύση

- Η σφαγή των μουσουλμάνων στη Σρεμπρένιτσα προκάλεσε αεροπορικούς βομβαρδισμούς των σερβοβοσνιακών θέσεων από το NATO.
- Η Κροατία επιτίθεται κατά μήκος της κεντρικής γραμμής των Σέρβων/RSK στα εδάφη της και τους διώχνει με την επιχείρηση “Storm” 4.8.1995.
- Ταυτόχρονη NATOϊκή αεροπορική επιχείρηση (deliberate force) βομβαρδισμών θέσεων Σέρβων και επιχειρήσεις του Στρατού της B/E.
- Μεγάλη έξοδος των Σέρβων αμάχων από τα κροατικά εδάφη, οριστική καταστροφή των δυνάμεων της αυτό-ανακηρυχθείσας RSK.
- Η άτυπη «ομάδα επαφής» (ΗΠΑ, ΗΒ, Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία, Ρωσία) άρχισε να πιέζει 9.1994 όλες τις πλευρές για συνομιλίες για ειρήνευση.

Η λύση στο θέμα της Β/Ε

- Συμφωνία του Dayton 21.11.1995 και επίσημη υπογραφή συμφωνίας στο Παρίσι 14.12.1995
- Διασφαλίζεται η ακεραιότητα του κράτους της Β/Ε με διζωνική ομοσπονδία: Το κράτος αποτελείται από την (Κροατομουσουλμανική) Ομοσπονδία της Β/Ε και τη Σερβική Δημοκρατία.
- Οι Σέρβοι της Β/Ε αντάλλαξαν το Σεράγεβο με άλλες περιοχές και κράτησαν όλα τα υπόλοιπα εδάφη που είχαν κατακτήσει στρατιωτικά.
- Καμία συνιστώσα του κράτους της Β/Ε δεν μπορεί να αποσχιστεί και να ενωθεί με άλλο γειτονικό κράτος, διατηρούνται τα εξωτερικά σύνορα της Β/Ε προ εμφυλίου.
- Υπάρχει κεντρική κυβέρνηση του κράτους (δεν είναι συνομοσπονδία), εναλλασσόμενη προεδρία, Κεντρική Τράπεζα και συνταγματικό δικαστήριο.

Συμπεράσματα από την κρίση στη Γ.

- Οι ΗΠΑ **προτιμούν** την πολυμερή δράση μέσω ΟΗΕ από μονομερείς ενέργειες.
 - *Βλ. όμως επέμβαση στο Κόσοβο 1999 και πόλεμο στο Ιράκ 2003.
- Η Γερμανία δεν μπορούσε να υπερβεί εύκολα τις συλλογικές αποφάσεις ΕΕ.
- Η Γερμανία μπορούσε να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τις συλλογικές αποφάσεις στην ΕΕ.
- Τα Βαλκάνια μέχρι σήμερα είναι μία buffer zone, η σταθερότητα είναι το πρώτο ζητούμενο.
- Η διεθνής επέμβαση στη Β/Ε δεν είχε σκοπό την αποκατάσταση των συνόρων (status quo ante), αλλά την παύση των εχθροπραξιών και τη σταθεροποίηση στη γραμμή του μετώπου, πιέσεις ασκήθηκαν προς όλα τα μέρη της σύγκρουσης.

Η επέμβαση του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο 1999

Η κατάσταση στο Κόσοβο (Κ.) 1996-9

- 6.1996 ξεκίνησε τη δράση του ο UCK με σαμποτάζ και επιθέσεις κατά δυνάμεων ασφαλείας στο Κ.
- Το 1998 επιτέθηκαν κατά σερβικών αρχών στο Κ. Αντίποινα Σέρβων παραστρατιωτικών από καλοκαίρι '98 1500 νεκροί Αλβανοί, 300 χιλ. κρύβονταν στα βουνά από φόβο.
- Οι συνομιλίες 2-3.1999 για το μέλλον του Κοσόβου στο Ραμπουιγέ της Γαλλίας απέτυχαν. Οι Σέρβοι δεν δέχτηκαν τον όρο για ανεμπόδιστη πρόσβαση δυνάμεων του NATO σε όλη την επικράτεια τους.
- Οι αποφάσεις και οι συστάσεις της ΕΕ, NATO, ΟΑΣΕ, ΟΗΕ αγνοούνταν ειδικά από τη Γ. πλευρά.
- Αρχές του 1999 πιστεύονταν ότι υπήρχε μεγάλη πιθανότητα η σύγκρουση των ανταρτών του KLA με στρατό ΟΔΓ να κλιμακωθεί και να καταλήξει σε εθνοκάθαρση των Κοσοβάρων Αλβανών που ήταν το 80% του πληθυσμού του Κ.
- Η εθνοκάθαρση κλιμακώθηκε με την έναρξη των βομβαρδισμών.

ΣΑ/ΟΗΕ

- Στο ΣΑ/ΟΗΕ Κίνα και Ρωσία αντιτίθενται στη χρήση βίας κατά της Γ. σταθερά από τις αρχές του 1998 που υπάρχει το πρόβλημα. Μόνο εμπάργκο όπλων και διπλωματικές πιέσεις στη Γ.
- Απόφαση ΣΑ 1199/23.9.98 Να σταματήσει η δράση των σερβικών δυνάμεων ασφαλείας κατά πολιτών στο Κ.
- Απόφαση ΣΑ 1203/24.10.98 Τήρηση συμφωνιών Βελιγραδίου 15-16.10 προβλέπονταν αναγνωριστικές πτήσεις του ΝΑΤΟ πάνω από το Κ.
- Οι βομβαρδισμοί αποφασίστηκαν μετά τη σφαγή 45 Αλβανών στο χωριό Ρατσάκ στις 15.1.1999.
- Το ΝΑΤΟ δεν ζήτησε έγκριση από το ΣΑ/ΟΗΕ.

Νομικά επιχειρήματα για την επέμβαση

Μία ανθρωπιστική επέμβαση νομιμοποιείται και χωρίς έγκριση ΣΑ/ΟΗΕ...

- Όταν απαιτείται για την αποφυγή ανθρωπιστικής καταστροφής εφόσον υπάρχουν σοβαρές αποδείξεις ότι συντελείται ή είναι επικείμενη.
- Δεν υπάρχει εναλλακτική στη χρήση βίας για να σωθούν ζωές.
- Η χρήση βίας είναι απαραίτητη και αναλογική για τον σκοπό της αποτροπής ανθρωπιστικής καταστροφής και η βία ασκείται όσο χρόνο αυτό είναι αναγκαίο.
- Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, σύμβαση κατά της γενοκτονίας (1948), συμβάσεις της Γενεύης (1949) δίνουν επαρκή νομική βάση για επέμβαση.

Κριτική στα νομικά επιχειρήματα

- Αν δεν δίνει έγκριση για επέμβαση κάποιο διεθνές όργανο, όλα είναι θέμα υποκειμενικών ερμηνειών.
- Ασκήθηκε κριτική στους αεροπορικούς βομβαρδισμούς αν ήταν η καλύτερη λύση για αποτροπή της ανθρωπιστικής καταστροφής και αν ήταν σύμφωνοι με το δίκαιο ενόπλων συγκρούσεων-παράπλευρές απώλειες κτλ.
- Υπονομεύτηκε η διεθνής αρχή περί μη χρήσης βίας.
- Το ΝΑΤΟ επενέβη επιλεκτικά στο Κ. ενώ το 1995 δεν είχε αντιδράσει στην εθνοκάθαρση των Σέρβων από την Κράινα.
- Τα κίνητρα του ΝΑΤΟ δεν είχαν να κάνουν μόνο με το Κ. τύψεις για παρελθούσα αδράνεια, φόβος για κύματα προσφύγων προς Δυτική Ευρώπη και κυρίως η **αξιοπιστία** του ΝΑΤΟ που εμπλέκονταν στο Κ. και είχε απειλήσει από τον 10.1998 με βομβαρδισμούς.

Η συμφωνία

- Μετά από 2 μήνες βομβαρδισμών υπογράφηκε συμφωνία στο Κουμάνοβο (κοντά στα Σκόπια) 9.6.1999
- Απόφαση 1244/1999 του ΣΑ/ΟΗΕ
 - Αποχώρηση σερβικών δυνάμεων
 - Διοίκηση του Κ. από ΟΗΕ
 - Ρωσική συμμετοχή στην ειρηνευτική δύναμη
 - Δεν υπήρχε η πρόβλεψη στο σχέδιο συμφωνίας του Ραμπουιγέ για ανεμπόδιστη πρόσβαση δυνάμεων του NATO σε όλη την επικράτεια της Γιουγκοσλαβίας.

Αποτίμηση

- Οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί δεν έπληξαν όσο αναμένονταν τις στρατιωτικές δυνάμεις των Σέρβων, δεν ήταν αποτελεσματικό στρατιωτικό μέσο άσκησης πίεσης.
- Δεν μπόρεσε το NATO να διαμορφώσει ένα νέο δόγμα ανθρωπιστικών επεμβάσεων διεθνώς αποδεκτό:
 - Δεν θα ήταν αποδεκτό από τα υπόλοιπα κράτη να δεχτούν προκαταβολικά κάτι που ενδυναμώνει ακόμα περισσότερο τους ισχυρούς και ίσως να χρησιμοποιηθεί εναντίον τους.
 - Τα ίδια τα κράτη-μέλη του NATO δεν θα ήθελαν να δεσμευτούν προκαταβολικά για επεμβάσεις που μπορεί να μην προωθούσαν τα συμφέροντά τους, ή να είχαν μεγάλο κόστος.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας

Δρ Σαράντης Κουγιού

Sarantis Kougiou

szkougiou@gmail.com